

V neugodnih vremenskih razmerah sta poskušala osvojiti vrh, vendar sta pri tem prepozno spoznala, da bi se morala prej obrniti. Zadnjič sta se izpod vrha te gore oglasila po radijski zvezi, ko sta povedala: »Ne veva, kje sva in kam greva...« To so bile njune zadnje besede. Naslednji dan so ju prijatelji našli na pobočju in ju pokopali na gori.

Ob obletnici tega dogodka in v spomin na prijateljico in soplezalko Marijo Sabolek Frantar - Maričo vabim vse prijatelje, znance, soplezalce, posnemovalce, občudovalce in druge na 1. spominsko srečanje na Okrešlju nad Logarsko dolino. Čutim dolžnost, da povabim vse, ki ste jo poznali, s katerimi je plezala, s katerimi se je družila, katere je učila ali katere je kako drugače obogatila s svojo osebnostjo in drobnimi prigodami: zapišite si spomine in mi jih pošljite. Morda bo prav z vašo pomočjo lahko njena hčerka Marjeta listala po knjigi o svoji mami, ki jo je nekega dne pustila samo doma in se ni več vrnila iz Himalaje. Morda bo takrat lažje razumela, zakaj se je to zgodilo. Vse njene otroške prošnje, naj ne gre, niso zalegle. Morala je oditi. Le kaj jo je gnalo? Prepričana sem, da je bila njena zadnja misel v steni Kangčendzenge namenjena prav Marjetki.

Poglejte tudi po svojih predalih, kjer imate shranjene fotografije in diapozitive! Ali imate v tej zbirki morda njeno sliko, fotografijo, diapozitiv, filmski trak? Prinesite to s seboj na Okrešelj in s tem še kakšen spomin na to, kako ste bili skupaj z njo, kako ste jo spoznali in kako ste z njo preživeli drobec svojega življenja.

Njena življenjska energija, miselnost, nenehno gibanje, hitro življenje, volja, zagnanost, trma in predanost alpinizmu so pripeljali do tragičnega razpleta. Toda če bi imela še enkrat možnost živeti, skoraj gotovo ne bi zamenjala enega dneva življenja leva za sto dni življenja ovce.

Vsak od nas jo je doživel po svoje, vsakemu se je v srce zapisala na svoj način. Celota teh spominov bo morda lahko njeni Marjetki, njeni Miški, kot jo je klicala, odgovorila na nerazrešena vprašanja o njeni materi.

Članke in zapise o Mariči Frantar na disketi ali na papirju — enako kot diapozitive — lahko pošljete na naslov: Alenka Jamnik, Plevančeva 16, SLO — 61000 Ljubljana.

Upam, da bo nekega dne izšlo knjižno delo o naši alpinistki, vodi uspešne ženske odprave v Pamir na Pik Komunizma in prve ženske odprave v Himalajo, o ženski, ki je leta 1990 pozimi preplezala slovito steno Eigerja in še istega leta Nanga Parbat. Ogromno njenih idej pa je ostalo neuresničenih. O njih bomo poklepetali v topli poletni noči na Okrešlju od 28. julija do 2. avgusta 1993.

PREDLOG ZA IZLET Z GORSKIM KOLESOM

ŠENTVIŠKA PLANOTA

IGOR MAHER

Šentviška planota ali kratko Planota je uravnan, dolinski oči odmaknjen svet med dolino Idrijce in Baško grapo. Planotast svet se prične na nadmorski višini približno 650 metrov. Proti severozahodu se rahlo dviguje in doseže najvišjo točko v 974 metrov visokem Črvovem vrhu. Kameninska zgradba je apnenčasta, zato je površje zakraselo. Posledica tega je revnost površinskih vodotokov. Planoto

v osnovi poraščajo smrekovo-bukovi gozdovi, ki pa jih je v stoletjih človek na mnogih mestih posekal, da si je ustvaril travnike in njive, ki so mu omogočali preživetje.

Uravnan površina planote je že zgodaj privabila ljudi, da so se tu naselili. Arheološke najdbe nas popeljejo celo v železno dobo. Planota je bila pogosto pribežališče staroselcev iz dolin pred priseljenci. Prvič so kraji na Planoti omenjeni konec 12. stoletja v cerkvenih listinah. Danes največji naselji, Ponikve in Šentviška gora, sta med najstarejšimi na Tolminskem.

Tako kot v mnogih odročnih predelih je tudi na Planoti po drugi svetovni vojni prišlo do močnega upada števila prebivalstva. Predvsem je odseljevanje močno v severnem delu planote, kjer so slabši pogoji za kmetijstvo in slabše prometne povezave. Zanimiv in grozljiv je primer naselja Gorski vrh, ki je raztreseno na pobočjih Črvoevega vrha. Še ob koncu prejšnjega stoletja je tu prebivalo več kot 130 prebivalcev, ob zadnjem štetju leta 1991 pa so jih našli samo še 11. Propadajoče domačije ostajajo neme priče preteklosti in žalostnih usod. Kmečke hiše na Planoti so (bile) močnejše, značilnega škofjeloško-cerkljanskega tipa. Prav tako so značilni dvojni kozolci, imenovani »kozel«, z močnimi zidanimi opornimi

stebri. Velik del te kmečke arhitekture je bil porušen ali močno poškodovan ob potresu, ki je leta 1976 prizadel Posočje. Poleg Breginjskega kota in Žage je bila Planota med najbolj prizadetimi območji.

Južni del planote se postopoma gospodarsko krepi, upadanje števila prebivalstva ni več tako izrazito. Največ je k temu pripomogel leta 1973 na Pečinah zgrajeni obrat za sestavljanje signalnih in merilnih naprav podjetja Metalflex iz Tolmina. Z možnostjo zaposlitve se je zmanjšalo odhajanje mladih od doma. Velik del zaposlenih še naprej obdeluje svoje kmetije. Ker pa je za tako delo manj časa, je obdelovanje vse bolj intenzivno, opuščajo pa se senožeti in strojno težko dostopne površine, na katere ponovno prodira gozd. Iz istega vzroka pridobiva pomen živinoreja, čeprav so ugodni pogoji tudi za poljedelstvo. Dobri naravni, posebno klimatski pogoji so za gojenje sadnega drevja, kar pa je le slabo izkoriščeno. Tudi turizem na Planoti še nima vloge, ki bi mu lahko pripadala.

ČASTITLJIVE DOMAČIJE

Kolesarjenje se začne v Baški grapi, na železniški postaji Podmelec, na nadmorski višini 250 metrov. Lepa asfaltirana cesta nas popelje čez severna pobočja na skrajni zahodni del planote, v vas Logaršče. Mimo cerkve sv. Lucije nadaljujemo pot, sedaj proti vzhodu. Skozi bukove gozdove pridemo na odprt osrednji del planote, kjer ležijo Ponikve.

Ponikve so danes prevzele vlogo središča Planote. Okoli vasi so skromne površine neprepustnih tal. Ob večjem deževju ali taljenju snega na njih nastane presihajoče jezero, katerega

voda skozi brezno ob vasi ponika v globine. Od tod verjetno izvira ime naselja.

Nad vasjo je zanimiva Marijina cerkev, ki pa je bila med vojno skupaj z večjim delom vasi požgana. Po vojni je bila obnovljena po načrtih arhitekta **Jožeta Plečnika** v značilnem njegovem slogu.

Za Ponikvami se odcepimo od glavne ceste, ki gre dalje proti Pečinam. Usmerimo se proti severovzhodnemu, nekoliko višjemu delu Planote, kjer na pobočjih Črvovega vrha leži razpotegnjeno naselje Gorski vrh. Velika večina osamljenih domačij je že zapuščenih in izpostavljenih zobu časa in propada. Med njimi so tudi nekateri izredni spomeniki ljudske kulture, na primer najvišje ležeča in že opuščena kmetija Pri Črvu. Nedaleč stran je tudi ena od najstarejših do danes ohranjenih (čeprav je videti, da ne bo več dolgo) hiš na Planoti, Laharnarjeva kmetija na Jerovici. Izredno zanimiva je klet s freskami iz konca 18. stoletja.

Mimo opuščene Črvove domačije nadaljujemo pot po vse slabšem kolovozu, ki nas privede do Bukovskega vrha na vzhodnem pobočju Črvovega vrha. Usoda tega naselja je podobna kot na Gorskem vrhu.

Bukovski vrh je s cesto povezan tudi z Bukovim na nasprotni strani Bukovske grape, ki Planoto deli od sosednje Kojce. Preden zapustimo naselje, se nam splača povzpeti še na razgledni vrh, ki se imenuje enako kot naselje.

KRAJI ZNANIH SLOVENCEV

Od Bukovskega vrha nadaljujemo po gozdni cesti proti jugu, najprej v rahlem vzponu, nato pa se spuščamo ves čas do Šentviške gore. Šentviška gora je bila dolgo časa središče planote, na kar še vedno spominja baročna cerkev sv. Vida. V cerkvi so zanimive stenske slikarije **Toneta Kralja** iz leta 1941. Ta kipar in slikar je znan tudi po tem, da je v svojih delih, predvsem v cerkvah na Primorskem, prikrito napadal fašistični režim. Mnoge vaške hiše imajo spomeniški značaj, čeprav se je njih število po potresu precej zmanjšalo. Zanimiva je hiša št. 15, pri Lukšu, katere fasado prekrivajo freske in sončna ura iz 18. stoletja. Šentviška gora naj bi bila tudi rojstni kraj renesančnega skladatelja **Jakoba Petelina — Gallusa**.

Asfaltirana cesta nas vodi dalje proti zahodu. Mimo Prapetnega Brda dospemo v široko suho dolino, ki se steka proti obrobju Planote. Na križišču, kjer gre cesta desno v Pečine, se odločimo za levo smer. Po njej hitro zapuščamo Planoto in se spuščamo v dolino Idrijce. Malo pred priključkom na magistralno cesto v Slapu ob Idrijci se peljemo skozi Roče, kjer se vse bolj čuti sredozemski vpliv. Če si privoščimo postanek, si lahko ogledamo grob pisatelja **Cirila Kosmača**.

Po cesti ob Idrijci se podamo v 5 kilometrov oddaljeno Bačo pri Modreju na sotočju Idrijce in Bače, kjer na železniški postaji, ki se imenuje po bližnjem Mostu na Soči, zaključimo naš izlet.

Še nekaj praktičnih napotkov: Vlak gre iz Ljubljane precej zgodaj, zato pa ne bomo prikrajsani za najlepše ure ob prebujanju dneva.

Iz Mosta na Soči se vrača popoldne in zvečer. Kdor bi hotel kaj več zvedeti o krajih, skozi katere nas je vodila pot, mu v branje svetujem knjižico **B. Marušiča** Šentviška planota iz zbirke vodnikov Kulturni in naravni spomeniki (Ljubljana, 1980). Seveda za orientacijo ne bo odveč tudi karta občine Tolmin ali Atlas Slovenije.

PREČENJE OSTENJA VELIKE MOJSTROVKE IN TRAVNIKA — 2

DIVJI PLESI POBESNELE NARAVE

UROŠ ŽUPANČIČ

Od roba do roba nas je vodila polica vedno nižje. Povsod se nam je pokazal nov skalni svet, ki je odpiral pot prav do srca gore. Na prvem robu smo zmagoslavno zgradili možica. Dalje, vse dalje nas je vodila polica med kamini in stebri. Ni nam stavila resnih zaprek, šele tik preden smo prek roba nameravali prečiti v kamine smeri »Nad Svatnicami«, nam je police zmanjkalo na ozkem in izpostavljenem okrajku. Ravnotežje je bilo nezadostno in porušeno, **morali smo ga s klini pribiti k steni**. Po ploščnati polici smo vstopili v kamine in se srečali s smerjo, ki sva jo pred leti preplezala z **Baeblerjem** (10. 7. 1936).

Od tu dalje nas je vabila in zvabila polica nad občutno globino, ki je znatno hromila našo borbenost. Vsak stop in prijem je bilo treba poiskati in preizkusiti, tako skopa je postajala polica na tem mestu. Pod nami se je pred leti stena odkrčila v ogromnem odlomu. Polica je tu okoli nas zahtevala izredno mero mirnosti in premišljene preudarnosti, ki je bila edina na mestu, da smo se uspešno izmotali iz takega položaja.

NIČ NI BILO LAHKO

Vedno znova nam je stena nudila izredne užitke. Na vsakem stopu in prijemu smo srečavali žugajočo nevarnost, ki nam je vlivala in poživila borbenost in podjetnost do tveganja. Na vsakem robu, v negotovosti, ki nas je podžigala, nam je srce bilo močnejše, da smo ga končno čuli razločno biti na sencih in na poslednjem prstu, ki je podjetno tipal za bornimi oprimki. Pričakovanje resnega dela nam je prišlo in notranjost je prepevala do prešernosti. Prezirali smo zračno globino, iz katere je vel prijeten hlad, ki nam je hladil nemirno notranjost, ta pa je gorela v pričakovanju in stalni negotovosti. Stena nas je zaposlila popolnoma. Le redka so bila mesta in metri, kjer bi lahko sproščeno pomislili na svoj tvegan položaj, ki smo ga v mladostni zagnanosti tajili. Vsak stop in nepravilen prijem bi lahko porušil skopo ravnotežje.

Ničesar tukaj ne moremo imenovati lahko, ničesar se tu ni dalo prehiteti. Stena in polica sta nas vodili k srcu gore same. Neugnana podjetnost in srčnost sta tu kraljevala, da smo uspešno reševali situacijo.

Stena nas je s polico vodila vse dalje in dalje. Pod obokanimi balkoni smo se gibčno prebijali po polici, ki se je včasih zožila do neznatnosti in tam smo le s težavo vzdrževali ravnotežje.

Od nas je zahtevala vedno več. Prijala nam je misel, da so užitki težko priborjene zmage vredni veliko več kot oni, za katere se ni treba boriti.

UMIKA NISMO NAČRTOVALI

Bili smo sredi stene.

Ljuban, ki nam je nosil okovanke po grebenu, je ždel na robu Travnika in opazoval naše početje; neznatni smo bili sredi mogočne stene. Dokler smo naglo napredovali, nas je vriskaje pozdravljaj, kadarkoli smo se pokazali na robu. Tu pa nam je zastal dih in le s težavo smo napredovali; iznajdljivost nam je čudno ohromela. Tudi on je utihnil — razumel in spoznal je naš resen položaj.

Med platmi, ki so se spuščale v prepad in se poganjale v nebo, je bilo malo upanja, da bi izsilili prehod. Vnel se je nem boj iskajočih in tipajočih pogledov.

Vedno pogostejše so begali pogledi nazaj po gegasti in skopi polici, ki ni nudila varnega umika, še veliko manj pa je ponujala roko napredovanju. **Lahko bi se umaknili na rob stene po kaminih, ki so vodili na greben, kar pa ni bilo v skladu z našim načrtom.**

Miran v svoji moči ni hotel niti pomisliti na umik, Dušan je zatajeval resnost položaja in veroval v uspeh, jaz pa sem s težavo odganjal misel na tvegan položaj. Mladost in podjetnost sta se znašli v zamotani situaciji; sposobni smo bili reševati tudi take probleme, pred katerimi bi v vsakem drugem primeru obupavali in kakršnih še nismo reševali nikoli. To zmore le predana borbena strast gornika, ki želi užitkov posebne vrste.